

*Олена Венгловська
(Київ, Україна)*

ВНЕСОК С. РУСОВОЇ У РОЗБУДОВУ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ САДКІВ

Трансформаційні процеси, що відбуваються в дошкільній освіті зумовлюють необхідність вивчення спадщини педагогів, які стояли біля витоків розроблення змістово-методичного забезпечення роботи українських дитячих садків. Чільне місце у плеяді вітчизняних науковців посідає С. Русова. Студіювання різних груп джерел, що розкривають організаційно-педагогічні засади діяльності педагога та просвітниці, уможливить виокремлення прогресивних ідей, які можуть бути адаптовані до потреб дошкільних навчальних закладів та слугуватимуть орієнтиром в оновленні змісту дошкільної освіти.

Вивчення матеріалів із фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, педагогічної преси та нормативних документів уможлиблює реконструкцію еволюції українських дитячих садків у перші десятиліття ХХ століття. Соціально-економічні, політичні, педагогічні чинники були визначальними у визначенні стратегій щодо розвитку національної системи освіти, в тому числі й дошкільного виховання. У перебігу проведення у 1917 році першого та другого всеукраїнських учительських з'їздів було прийнято рішення про необхідність українізації освіти [2, с. 32-35].

У цей період українські дитячі садки відкривалися за сприяння різних просвітницьких товариств та організацій. Привертає увагу діяльність українського товариства з дошкільного виховання «Дитяча хата», яке було засноване у 1917 році за ініціативи В. Грекова, М. Куценка, Г. Ляшенка, Н. Борисович, О. Стоянової, М. Коровай, М. Балаша [3, с. 8]. Реалізуючи стратегії держави, товариство ставило собі за мету організувати дошкільне виховання «в українському національному напрямку» [3, с. 1], окрім того на нього покладалися завдання щодо фізичного, розумового і морального виховання дітей.

Членами товариства було здійснено велику роботу щодо розроблення організаційно-педагогічних вимог функціонування дитячих садків. Аналіз «Статуту Українського товариства дошкільного виховання, під назвою «Дитяча хата»» дає можливість з'ясувати напрями його діяльності. Основними були такі, як:

- пристосування існуючих приміщень для потреб щодо виховання дітей дошкільного віку;
- відкриття дитячих садків та інших навчальних закладів для дітей як дошкільного, так і молодшого шкільного віку, зокрема: шкіл, колоній, охоронок, клубів, бібліотек (книгозбирань) тощо;
- організація і проведення різних форм роботи, а саме: ігри, подорожі, розваги, екскурсії, читання літератури;
- видання педагогічної літератури;
- просвітницька робота щодо популяризації дошкільного виховання [3, с. 1-2].

Студіювання протоколів та звітів Товариства «Дитяча хата», що зберігаються у фондах ЦДАВО України (ф. 2201) дало можливість з'ясувати, що перший український дитячий садок ним було відкрито у м. Києві 18 вересня 1917 року за адресою: Бібіковський бульвар, 58 [4, арк. 6-7об.].

У цьому дитячому садку було дві вікові групи: молодша та старша. У молодшій виховувалися діти від 3 до 5 років, а в старшій – діти від 5 до 8 років. Загалом до дитячого садка було зараховано 30 дітей дошкільного віку. Працювали у дитячому садку дві виховательки, які були випускницями Київського Фребелівського педагогічного інституту [4, арк. 7 об.].

Складні соціально-економічні умови негативно впливали на діяльність тогочасних дитячих садків, в тому числі й українських. Відсутність належних матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, організаційно-педагогічних умов гальмували розвиток мережі цих дитячих садків. Матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України дають можливість констатувати, що у м. Києві у період 1917-1919 рр. існувало лише п'ять українських дитячих садків та два захистки [7].

Тогочасна прогресивна педагогічна думка намагалась віднайти шляхи покращення функціонування дитячих садків. Вивчення матеріалів фонду 2201, зокрема документу «Справоздання українського дитячого садка товариства «Дитяча хата»», що міститься у справі № 517 дало можливість з'ясувати, що С. Русова брала безпосередню участь у розробці організаційно-педагогічних засад функціонування та педагогізації в ньому освітнього процесу. За її сприяння, дитячий садок був забезпечений необхідним дидактичним матеріалом, а саме: навчальними посібниками, матеріалами для ручної праці, глиною, папером для малювання тощо. Окрім того, С. Русова один раз на тиждень викладала, так звані «предметні уроки» з природознавства та ручної праці [4, арк. 7], проводила екскурсії, прогулянки, організовувала драматизації казок [4, арк. 16 зв.]. Опрацювання названого документу дало можливість з'ясувати, що в дитячому садку було розроблено тематику та зміст прогулянок та екскурсій. Упродовж функціонування дитячого садка з дітьми були проведені екскурсії та прогулянки до Дніпра, залізниці, Кадетського гаю, ботанічного та зоологічного саду [4, арк. 17]. Працюючи у дитячому садку, С. Русова мала можливість на практиці долучатися до розробки змісту, методів виховання дошкільників.

Вивчення матеріалів, що розкривають досвід першого українського дитячого садка, виосновують положення про те, що педагогічна робота щодо виховання дітей дошкільного віку в ньому проводилась на достатньому рівні. Вихователі, у тому числі й С. Русова, впроваджували ідеї вільного виховання, діяльнісного, особистісного підходу, методики Ф. Фребеля, М. Монтесорі, великого значення надавали організації продуктивних видів діяльності. Виокремлені положення є значущими для змісту сучасної дошкільної освіти, яка ґрунтується на особистісних, ціннісних сенсах.

Однак, вивчення протоколів засідань членів товариства «Дитяча хата», звітів про діяльність українського дитячого садка, засвідчують, що він функціонував у складних матеріально-технічних умовах. Підтвердженням є документ «Відвідини І. Стешенко першого українського дитячого садка» у якому зазначалося про те, що: «6 листопада 1917р. Секретар Народної освіти

І. М. Стешенко оглянув перший український дитячий садок. Вбогі умови, в яких працює ця установа не могли не зробити на Секретаря сумного враження, але педагогічний стан садка його цілком задовольнив» [5, арк. 55]. Не достатні матеріально-технічні умови гальмували роботу українського дитячого садка, що призвело до його закриття. Таке рішення було прийнято на зборах, учасниками якого були члени товариства та батьки. Головуючою на зборах була С. Русова, яка ознайомила присутніх із звітом про роботу українського дитячого садка упродовж 1917-1918 рр. У звіті наголошувалося на скрутному становищі дитячого садка, що унеможливлювало подальше перебування у ньому дітей. Було прийнято рішення про закриття дитячого садка та переведення дітей до «пансіону української колонії» [4, арк. 18-18об.].

У період 1917-1919 продовжувалася тенденція до відкриття українських дитячих садків. С. Русова не полишала прагнень удосконалювати змістово-методичне забезпечення функціонування цих дитячих садків. За безпосередньої участі та під керівництвом педагога для організації роботи з дітьми в українських дитячих садках було укладено збірку віршів «Дзелень-Бом» (1917), передмову до якої було написано С. Русовою [1]. У збірці було зібрано вірші, потішки, загадки для дітей віком від 3 до 7 років. Для українських дитячих садків було розроблено перелік іграшок, що були зроблені із природного матеріалу, зокрема це: «м'ячі волосяні (із кінського волосу), м'ячі обшиті шкурою чи крамом, ляльки з ганчірок, ляльки з рогози, соломи, дзиги звичайні (з катушок чи дерева), возики селянські дерев'яні, дерев'яні вироби для піску: мисочки, чарочки, лопатки...), посуд для хатнього господарства: горщечки, мисочки, глечики, макітерки, полумиски..., меблі для ляльок тощо» [7, арк. 48, 48 (зв)], розроблено план роботи, в якому передбачалися різні форми роботи з дітьми протягом року (ігри, бесіди, прогулянки, екскурсії, праця, свята, заняття тощо) [6, арк. 29].

Погляди С. Русової на функціонування українських дитячих садків розкриваються у публікаціях педагога. До золотого фонду дошкільної педагогіки можна віднести такі праці, як: «Дитячий сад на національні ґрунті»,

«Дошкільне виховання», «У дитячому садку», «Теорія і практика дошкільного виховання».

Вивчення теоретико-практичної спадщини уможливило виокремлення внеску С. Русової у розроблення змістово-методичного забезпечення функціонування українських дитячих садків. Значущими є положення про цінність дошкільного дитинства, побудову освітнього процесу з урахуванням соціокультурного, діяльнісного, особистісного, ціннісного підходів до творення середовища дитячого садка, що має сприяти реалізації особистісного потенціалу дитини, забезпечувати право дитини на фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзелень-Бом: збірник віршів для діток дошкільного віку, складений Слухачками-Українками Київського Фребелівського Педагогічного Інституту [передмова С. Русової]. – Катеринослав. Друкарня І. Когана, 1917.
2. Резолюції II-го Всеукраїнського Учительського З'їзду в Києві / Вільна українська школа. – № 1, вересень 1917 р. – С. 32-35.
3. Статут українського товариства дошкільного виховання «Дитяча хата». – К.: Державна друкарня, Володимирська, 46. – 1918. – 8 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф.2201, оп.2, спр.517, арк. 6-7об, 18, 18 зв.
5. ЦДАВО України, ф.2581, оп.1, спр.162, арк.55.
6. ЦДАВО України, ф. 2581, оп. 2, спр. 17, арк. 5, 29.
7. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 1, спр. 198, арк. 48, 48 (зв).